

BÂKİ AYHAN T.'NİN ŞİİRLERİNDE TARİH TEMASI*

Fevzi YETKİN

Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Mezunu
fyetkin2009@gmail.com

Özet: Bu makalede çağdaş Türk şiirinin önemli temsilcilerinden biri olan Bâki Ayhan T.'nin şiirlerinde tarih temasının nasıl işlendiği ele alınmıştır. Şairin yayımlanmış şiir kitaplarında yer alan tarih temalı şiirler incelenerek eski çağlardan günümüze tarihe yaklaşımında nasıl bir tavır içerisinde olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylelikle günümüz Türk edebiyatının önemli şairlerinden birisinin tarihe bakış açısı ve şiirlerinde tarihe yer veriş şekli belirginleştirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Çağdaş Türk şiiri, Bâki Ayhan T., şiir, tarih.

THE THEME OF HISTORY IN THE POEMS OF BÂKİ AYHAN T.

Abstract: In this article we have studied how the theme of history is described in the poems of Bâki Ayhan T. who is one of the representatives of the contemporary Turkish poem. By analyzing the poems on the theme of history in the published poetry books of the poet, we have tried to reveal what his attitudes were like towards history from the ancient times until today. Thus, the perspective of one of the most important poets of today's Turkish literature on history and the way he handles history in his poems will become more evident.

Keywords: Contemporary Turkish literature, Bâki Ayhan T., poem, history.

1-Giriş:

Şiirlerinde Bâki Ayhan T. müstearını kullanan ve asıl adı Bâki Asiltürk olan şair 1969 yılında Adana'da doğmuştur. Bâki Ayhan T.'nin ilk şiiri lise yıllarında *Milliyet Sanat* dergisinde yayımlanmıştır. Ortaokul-lise yıllarında artan okuma yazma tutkusu onu üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi almaya sevk eder. Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde doçent doktor olarak görev yapan Asiltürk'ün yayımlanmış altı akademik kitabı, Bâki Ayhan T. müstearıyla yayımladığı dört şiir kitabı ve notlarından oluşan *Kırmızı Kalem Kutusu* adlı bir eseri bulunmaktadır. Ayrıca 2006-2011 yılları arasında *Kitap-lık* dergisinin eki olarak senede bir verilen *Şiir Yıllığı'*nı yayına hazırlamıştır (hayatı, sanat anlayışı ve eserleri için bakınız Yetkin, 2013: 1-48)

* Bu makale tarafımdan hazırlanan *Bâki Asiltürk (Bâki Ayhan T.) Üzerine Bir İnceleme* (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 2013) adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak yazılmıştır.

Günümüzde ortaya çıkan ve anlama, imgeye, söyleyişe önem vermeyen şairlerin aksine Bâki Ayhan T. bunlara özen göstermiş ve şiir iklimi bu doğrultuda kurmaya çalışmıştır. Onun sanatı, şiire ilk başladığından bugüne sürekli bir gelişim içerisinde. Bu durum şiirlerindeki biçim ve içerik arayışlarında da görülür. Şiirin geniş arka planında tabii ki aldığı akademik eğitimin ve şiir okumalarının etkisi büyüktür. Bâki Ayhan T. şiirini kurarken ilhama değil sezgisinin gücüne dayanır. Asiltürk şiirini sözlüklerden damıtmaz, onu yaşamın içinden sezgisiyle çıkarır. Yaşamın ve zamanın insan üzerindeki tesirini şiirinde işler. Şiirlerinde yoğun olarak yer verdiği temalar “yaşam”, “zaman” ve “sanat”tır (Yetkin, 2013: 178).

Bâki Ayhan T.'nin şiirlerinde karşımıza çıkan “zaman” teması üç alt başlıkla ele alınabilir: Zamana felsefî bir yaklaşımın hâkim olduğu “zaman olgusu”, zamanın insan hayatına etkisini irdelediği “mazi” ve insanlığın tarihî sürecini konu edindiği “tarih” (Yetkin, 2013: 63). Biz bu makalemizde Bâki Ayhan T.'nin şiirlerinde “tarih”in nasıl ele alındığını ortaya koymaya çalışacağız.

2- Bâki Ayhan T.'nin Şiirlerinde Tarih Temasının İşlenişi:

Tarih, “(...) merkezinde insanın bulunduğu ve insanlığın başlangıcından günümüze kadar geçirdiği bütün safhaları, geçmişte yaşanmış olmaları bakımından zamanla, belli yerlerde oldukları için de mekânla (coğrafya) irtibatlı olan bir disiplin olup insan, çevre, zaman üçgeninde yer alan bütün değerleri, siyasî ve sosyal ilişkileri, olaylar arasındaki nedensellikleri çeşitli bilgi ve belgelere dayandırarak (...)” (Özden, 2001: 131) inceleyen bir bilimdir. Tarihin edebiyatla olan ilişkisi farklı alanlarda karşımıza çıkabilir; tarihî romanlar, tarihî olayları anlatan şiirler tarihin edebiyata olan yansımalarına örnektir. Bir eserde tarih doğrudan konu olabileceği gibi, tarihî olaylar bir imge ya da gönderme olarak da karşımıza çıkabilir.

Bâki Ayhan. T.'nin şiirlerinde tarihe özel bir önem vermektedir. Poetikasını oluşturan “Soylu Yenilikçi Şiir” manifestosundaki şu satırlar onun tarihe verdiği önemi açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Bugün, tarihi yok sayan, yok etmeye çalışan köksüz bir küreselcilik dünyaya egemen olma yolundadır. Soylu Yenilikçi Şiir, sosyolojik bir görev üstlenmemekle ve böyle bir görevciliğin şiir-dışı olduğunu savunmakla birlikte, içerikte de zamanımızın kaygılarını, kırılmışlığını, zeminin kayganlığını konu edinerek küreselleşmenin, edebiyattaki şiir-sesli karşıtlarından biri olma arzusundadır. Biz, ‘insan’ dediğinde onu ‘insanlık’ biçiminde algılıyoruz. Şiirin dilini ve tekniğini de buna göre oluşturmayı ve metnin yapısına sızdırırken bu yaklaşımdan sapmamayı hedefliyoruz. Şiirin kolay anlaşılır olmaması gerektiğini savunuyoruz; çünkü ‘insan’ın kolay anlaşılır olmadığını biliyoruz. Küre, sele kapılma ekseninde dönüyor olsa da tarih vardır, her zaman da var olacaktır. Şu

anda bile bir tarih yaşanmakta, yazılmaktadır. Birikimsizliğin, tarihsizliğin çoraklık ve çarpıklık olduğu, Türk ve dünya şiirinin birikimini içselleştiremeyen bir şiirin modern olamayacağı, 'modernist' olabilme şansını ise asla yakalayamayacağı inancındayız. Bizce, modern olmanın yolu gelenekseli özümsemekten, modernist olabilmekse varolanı dönüştürmekten geçer." (T., 2006: 15)

Tarihin, geçmişe ait değerlerin bir kenara itildiği küreselleşmenin etkisi altında olan günümüz dünyasında şair, bu satırları ile tarih bilincinin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu noktada Emel Koşar'ın şairin tarih algısı hakkındaki yorumu da oldukça önemlidir:

"Bâki Ayhan T., şiirlerinde 'uzak zamanı' överek geçmişe olan özlemini dile getirir. Proust'ta olduğu gibi şair için 'geçmiş güzeldir'. Bununla birlikte şairde 'mazi-perestlik' dediğimiz şeyi gördüğümüzü söyleyemeyiz. Son derece modern bir algıyla şiir yazar o. Seçtiği temaların ve söyleyişinin küreselleşme/postmodernizm karşıtı olması, bize bunu düşündürüyor. Küreselleşmenin zamanı parçalamasındadır onun itirazı. Zamanda yolculuk yaparak değerleri hatırlar, aşkı, çocukluğu, dünyanın çocukluğunu hatırlar ve hatırlatır. Bugüne dönerken daha güçlü ve itirazcıdır. Bu da gösterir ki onun derdi maziye gitmek, orada yitmek değil bugünün çirkinliğini küreselleşme yanlılarının yüzüne vurmaktır. (...)" (Koşar, 2011: 26-27)

Bu yorumlardan sonra Bâki Ayhan T.'nin tarih temasına belirgin bir şekilde yer verdiği, şairin tarih görüşünü aksettiren şiirler üzerinde duracağız.

Bâki Ayhan T.'nin "Uzun Tarih" şiiri, şairin tarih tanımı gibidir, onun tarihe bakış açısını göstermektedir. Bu açıdan önemli olduğunu düşündüğümüz bu şiiri aktarıyoruz:

"tarih uzundur, uzun bir sonsuzluktur

*göğsünde eskiyen kılıçlar yıldızlara çarpar
parçalanıp yeniden dağılır gökyüzüne*

*gürültülüdür, sessizdir, sonsuz bir uzunluktur
uyanınca atlar kısa uykularından
suyu arayan için elbette susuzluktur*

*bitmez! bitti sandığınızda aslında başlar
bundandır yanlış bilgelerin şaşırması
belki dinlenmek için biraz yavaşlar
tarih: anlaşılmaz tezatlar devşirmesi*

*kalın kitaplarda yer yer mutsuzluktur
gerçekten yaşanmıştır yaşanmadı sanılanlar
mutsuzluğu içeren uzun umutsuzluktur*

*sendeler belki ama düşmez, yıkılmaz
insan tarih insan tarih insan demektir*

şimdi: geceye direnen uykusuzluktur” (T., 2006: 34)

Şairin tarihi uzun bir sonsuzluğa benzetmesinin altında yatan sebep tarihin başlangıcının kesin olarak bilinmemesidir. Tarih karanlıklarla doludur; kutsal kitaplar, teoriler, mitler ve efsaneler insanlığa tarih konusunda belli bir bilinç oluştursa da bütünsel olarak tarihe hâkimiyet söz konusu olamamaktadır. “gürültüdür, sessizdir, sonsuz bir uzunluktur” ve “bitmez! bitti sandığınızda aslında başlar” dizeleri bu doğrultuda okunmalıdır. Tarihte bir devrin bittiğini sandığımızda bambaşka bir devir başlar. Tarihi anlamlandırma çabasını gördüğümüz “tarih: anlaşılmaz tezatlar devşirmesi” dizesi somut bir gerçekliği dile getirir. Birilerinin gülmesi için birileri ağlatılmış, bir toplum doysun diye başka toplumlar aç bîlaç bırakılmış, savaşlar barışa ve huzura kavuşmak/kavuşturmak için çıkarılmıştır. “insan tarih insan tarih insan demektir” zamanın elinden kaçıp tarih olmaktan kurtulan bir şey var mıdır? Sonuçta her şey tarihin bir parçası olurken tarih de insanın var oluşuyla anlam kazanmıştır.

Şairin bu şiiri, Yahya Kemal’in tarihe yaklaşımını çağrıştırmaktadır. Yahya Kemal, zaman kavramının geçmiş, şimdi ve gelecek olarak parçalanmasına karşıdır. Ona göre tarih, bir bütündür: “(...) Bir şeyi kısımlara ayırabilmek için, sabit olması, değişmemesi gerekir. Hâlbuki zaman, değişen, ilerleyen bir şeydir. ‘Hâl’ (şimdi), yarından sonra ‘mâzi’ (geçmiş) olacak, ‘istikbal’ (gelecek) de, zaman yürürken, önce ‘hâl’ sonra da ‘mâzi’ olacaktır. Hakikatte mâzi, hâl ve istikbal yoktur, ortada bir ‘imtidad’ (devamlılık, süreklilik) vardır.” (Özden, 2001: 133)

Bâki Ayhan T.’nin “tarih uzundur, uzun bir sonsuzluktur” mısraı, şairimizin de tarih kavramına Yahya Kemal gibi baktığını düşündürmektedir. “uzun bir sonsuzluk” olan tarih, şairin deyişiyle “anlaşılmaz tezatlar devşirmesi”dir. Şiirde geçen atlar ve kılıçlar tarih boyunca yaşanan savaşları imlemektedir. Savaşlar ve çekişmelerde bir taraf sevinirken bir taraf üzülmüştür. İşte bu durum, tarihin bir anlaşılmaz tezatlar bütünü olmasına yol açmaktadır.

Tarihi “uzun bir sonsuzluk” olarak değerlendiren Bâki Ayhan T., “Batık” şiirinde tarihin ilk dönemlerine, eski çağlara uzanır. Şairin bu şiirindeki,

“batık soluklarıyla unutulmuş hayat

*sürek avında tazi soyunda geyik sırtında
kabaran en eski en eski en eski zaman*

*baş dönmesiyle yaşayan bir eskiadam
ağaç kovuğunda taş oyuğunda takvimsiz
omurgasında anlaşılması zor kavisler (...)*” (T., 2006: 29)

mısraları eski çağlardaki insanların yaşantısını ifade etmektedir. Özellikle “ağaç kovuğunda taş oyuğunda takvimsiz” mısraı şairin şiirinde en eski ilkel çağlara eğildiğini göstermektedir.

En eski çağlardan daha yakın dönemlere de uzanır Bâki Ayhan T.’nin şiiri. Şairin bu yaklaşımı tarihin bütünselliğine uygundur. Şairimizin “Eski Dünya Düzeni” şiiri, açıkça ifade edilmese de Osmanlı Devleti’nin parlak dönemlerini konu edinmiştir:

“çizgilerimizi ne çok severdik haritamızda

*bir bahçeyi bozsak, cennet bağışlardık yerine
sevinirdi gökkuşağı sesimize eklendiğinde*

*basamakları gökyüzüne eklenirdi hayatın
her seferinde daha derin tutkularla çıkılan,
daha başındaydık dünya denen saltanatın*

*kızıl akşamlar, pırıltılı sabahlar, yıldızlı geceler
düşler sızardı gökyüzünün çatlaklarından
yeni tutkulara hazırlardı zamanlar bizi
sarmaşıklar ve böğürtlenler arasından*

*sınırsız bir renk cümbüşüydü yaşamak:
yağmurun yağmur, güneşin güneş olduğuydu
gürültülerden daha anlamlıydı sessiz kalmak*

*kim inansın buzdağında dağılan geçmişimize
cenneti onlar aldı, cehennem bile kalmadı bize*

haritamızı ne çok severdik çizgilerimizde” (T., 2003: 11)

Yeni dünya düzeninin baş aktörü nasıl Amerika ve Avrupalı devletler ise, bundan birkaç yüzyıl önce de dünya nizamını düzenleyen devlet Osmanlı idi. Şiire “Eski Dünya Düzeni” adı verilmesi bu sebeptendir. Şiirin başındaki *“çizgilerimizi ne çok severdik haritamızda”* mısraı Osmanlı Devleti’nin topraklarının genişliğini vurgulamaktadır. Günümüzde dünyayı talan eden Amerika’nın aksine Osmanlı’nın kurduğu dünya düzeninde şairin *“bir bahçeyi bozsak, cennet bağışlardık yerine”* mısraıyla ifadesini bulan adalet hâkimdi. Şiirin başlığının uzak bir çağrışımla yeni dünya düzenine ve Amerika’ya bir gönderme olduğunu ve şairimizin “Uçan Ayakkabılar” (T., 2011: 32-33) şiirinde Amerikan başkanlarından Bush’a ayakkabı fırlatılması olayını şiirleştirmesini göz önüne aldığımızda “Eski Dünya Düzeni” şiirinin Osmanlı’nın adalet ve ihtişamını hatırlatarak örtük bir şekilde Amerika’yı eleştirdiğini söyleyebiliriz.

Şairimizin “Eskiden Macaristan’da” şiiri de Osmanlı’nın geniş bir alana hükmettiğini dolaylı olarak ifade eden bir şiirdir:

*“eskiden Macaristan’da bir dayım vardı
çatılarda bahçeler büyüten
elleri gözlerinden hızlı
hepsinin doğduğu yer uzakta kalmıştı
bir dayım da Finlandiya’da*

*göç haritalarını ille de yükseklerle
düşleri daha yükseklerle koyarlardı
okyanusların kendilerini hiçe saymasına
aldırmazlardı köprülerin
ve sınır bekçilerinin yabancılığına*

*aynı hızla dalarlardı
seslere ve sokaklara, şarkılara
köprülere ve sulara, karanlıklara
aynı hızla bakarlardı
Macaristan’da ve Finlandiya’da
benim geleceğimi haber alınca
kapılara koşarlardı (...)” (T., 2011: 81)*

Şairin Macaristan'da ve Finlandiya'da birer dayısı olduğunu tasavvur etmesi, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da bir zamanlar geniş topraklara hâkim olmasındandır. "elleri gözlerinden hızlı" bu adamlar bize Türklerin savaşçılığını ve hızlılığını anımsatır. Savaşlardan, salgın hastalıklardan, boylar arası mücadelelerden, kıtlıklardan vb. birçok sebepten "hepsinin doğduğu yer uzakta kalmıştı". Türkler genel olarak bir cihan hâkimiyeti fikriyle hareket etmişlerdi. Bâki Ayhan T. de "göç haritalarını ille de yükseklere / düşleri daha yükseklere koyarlardı" dizelerinde bunu vurgular. Okyanuslar bu cesur ve düşlerini yüksek tutan adamları hiçe saysa da bu adamlar o aşılmaz okyanusları da aşarak ülkülerinin peşinde koşmuşlardır diyar diyar.

3- Sonuç:

Şairimizin başka şiirlerinde de tarih teması görülmekle beraber (bu şiirler için bakınız Yetkin, 2013: 80) yazımızda onun tarih görüşünü daha net gösteren şiirleri üzerinde durduk. İncelememizden yola çıkarak Bâki Ayhan T.'nin şiirlerinde tarih kavramının kan ve gözyaşının da yer aldığı bir süreç olarak ele alınsa da asla Tefvik Fikret'in "Tarih-i Kâdim" şiirindeki gibi derin bir karamsarlığa ve tarihi reddeden bir tutuma düşülmediğini söyleyebiliriz. Bâki Ayhan T.'nin özellikle tarihteki Osmanlı devirlerine bakışı oldukça olumludur.

Bâki Ayhan T.'nin "Batık" şiiriyle en eski çağlara, oradan da "Eski Dünya Düzeni" ve "Eskiden Macaristan'da" şiirleriyle Osmanlı Devleti'ne uzanması; "Uçan Ayakkabılar" gibi bazı şiirleriyle de güncel olaylara yer vermesi, şairimizin tarihin bütünselliğine inandığı düşüncemizi kuvvetlendirmektedir ve bu onu Yahya Kemal'in tarih algısına yaklaştırmaktadır.

Kaynaklar:

KOŞAR, Emel (2011), "Bâki Ayhan T.'nin Şiir Serüveni: Gerilim Zamanında Tekbaşına", İz - Salihli Şiir İkindileri Kırkbeş, Editör: Tuğrul Keskin, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları

ÖZDEN, H. Ömer (2001), *Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

T., Bâki Ayhan (2003), *Uzak Zamana Övgü*, İstanbul: Can Yayınları

T., Bâki Ayhan (2006), *Fırtınaya Hazırlık*, İstanbul: YKY

T., Bâki Ayhan (2011), *Kopuk*, İstanbul: YKY

YETKİN, Fevzi (2013) *Bâki Asiltürk (Bâki Ayhan T.) Üzerine Bir İnceleme*, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Manisa